

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿՐԻՍՏԱՆ, ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ, ԼՐԱՏԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱԲԱԹԱԹԵՐՈ

ԱՐՔՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏԻՎ ՇՆՈՐՀՎԵՅ Տ. ԱՆԱՆԻՍ ԵՊՍ. ԱՐԱԲԱԶՅԱՆԻՆ

Նորին Սրբություն Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա կաթողիկոսի հայրապետական կոնդակով արքունական պատիվ է տրվում շնորհվեց Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու Գեղարքունիաց թեմի առաջնորդ գերշ. Տ. Անանիա եպ. Արաբազյանին:

Կիրակի՝ դեկտեմբերի 13-ին, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում հրմբացա Սբ. Պատարագի՝ պատարագիչ քահանա Տ. Մակար արքե-

ղա Հովհաննիսյանը մեծ հանդիսավորությամբ ընթերցեց եւ հայրապետական սրբատառ կոնդակը հանձնեց Անանիա արքագանին:

Արքունական բարձր պատիվը տրվում է սրբազան հորը՝ քահանայական ձեռնադրության 25 եւ եպիսկոպոսական ձեռնադրության 15-ամյակի առթիվ՝ ի գնահատություն հոգեւոր սպասավորության շրջանում ցուցաբերած նախանմանիկի ծառայության:

Պարգևատրված շարժման տարիներին Անանիա արքագանն Արքեպիսկոպոսի թեմի առաջնորդն էր եւ 1989 թ. տեղի ունեցած հայտնի դեպքերի պատճառով իր հոգեւոր հոտի հետ միասին ստիպված եղավ գաղթել Մայր Աթոռ:

Վերադառնալով Արքեպիսկոպոսի՝ հատկապես Բաքվի մեր փերեցյալ ժողովուրդին, մանավանդ այն տառապալից օրերին, երբ նրանք գոհ դարձան ազգերի իշխանության վայրագ վերաբերումից՝, ասվում է Վեհափառ Հայրապետի կոնդակում:

Սրբազան հայրն իր նպատակն էր ընդհանուր Սբ. Էջմիածնի հոգե-

ւոր ճեմարանի տեսչական եւ դաստիարակչական գործին, իսկ 1996 թ. հուլիսից Ամենայն Հայոց Տ. Տ. Գարեգին Ա կաթողիկոսի կողմից նշանակվել է Գեղարքունիքի թեմի առաջնորդ:

Անանիա արք. Արաբազյանը Գեղարքունիքի հոգեւոր խորհրդի անդամ է:

Ստանալով հայրապետական կոնդակը՝ սրբազան հայրն իր երախտագիտությունն արտահայտեց բարձր շնորհի համար՝ հայտնելով, որ այստեղ եւս կշարունակի անձնվեր ծառայությունը հանուն Մայր Եկեղեցու եւ հավատացյալ ժողովրդի:

Պատարագին ներկա էր կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ, Արաբազյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ գերշ. Տ. Գարեգին արք. Ներսիսյանը: Հավարտ Սբ. Պատարագի՝ կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ Մայրապետական սեղանատանը՝ միաբանական ճաշի սեղանին, Անանիա արքագանին հանձնեց Վեհափառ Հայրապետի նվերը՝ եպիսկոպոսական պանակ:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՎԵՐԸՆՏՐՎԵՅ ԵՂԻՄ ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Դեկտեմբերի 12-ին Զմբարվելի մայրաքաղաք Հարաբուտի Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի ութերորդ համաժողովը Մեծի Տանն Կիլիկիոյի Արամ Ա կաթողիկոսին վերընտրեց ԵՂԻՄ ատենապետ՝ առաջիկա 7 տարվա համար:

Համաժողովին մասնակից ավելի քան 300 Եկեղեցու մոտ 1000 պատգամավոր դեկտեմբերի 10-ին ընտրեց 150 հոգուց բաղկացած կենտրոնական վարչություն: Հենց վարչությունն էլ ընտրում է ԵՂԻՄ ատենապետին: Վարչության կազմում են Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնից, Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու՝ Հնդկաստանի եւ Շալաքազյան արքեպիսկոպոսի հայրապետական պատվիրակ Տ. Աղան արք. Բալիտ-գյանը եւ Մայր Աթոռի պաշտոնյա Սիլվա Բազաբյանը:

Երեք հայրապետական պատվիրակ Տ. Աղան արք. Բալիտ-գյանը եւ Մայր Աթոռի պաշտոնյա Սիլվա Բազաբյանը:

ՄԱՍՆՈՐ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ Բ, ԹԻՎ 24 (44)

ՎԵՐԱՓՈՒ ԶԱՅՐԱՊԵՏՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵՅ ՆՅՈՒ ՅՈՐԲԻ ԶԱՅ ԶԱՄԱՅՆՔԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ԶԱՆԴԵՍԻՆ

Նոր տարվա առթիվ Նյու Յորքի Ս. Վարդան մայր տաճարում տեղի ունեցավ տոնական համերգ, որին իր ներկայությունը էր բերել Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջինը: Բարիգալստյան խոսք ասաց մայր տաճարի լուսարարապետ Ս. Մարտիրոս Չեկյանը:

Ներկայացրեց ջերմությամբ ընդունեցին Փոփոխության պատանեկան եւ մանկական երգչախմբի, Վաթեթաուհի մանկական երգչախմբի, Նյու Յորքի եւ Նյու Ջերսիի ամենօրյա եւ շաբաթօրյա հայ վարժարանների աշակերտների միացյալ եւ մայր տաճարի երգչախմբերի ելույթները:

Ներկայացրին Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդյան առիթով շնորհավորեց Ամերիկայի Արեւելյան թեմի առաջնորդ Տ. Խաժակ արք. Պարսաճյանը եւ առողջություն մաղթեց Վեհափառ Հայրապետին: Ամփոփիչ խոսք ասաց երուսաղեմի հայոց պատրիարք Թորոս արք. Մանուկյանը:

Վերջում Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն իր հայրապետական օրհնանքը տվեց ներկայից:

Համերգին ներկա էր ՄԱԿ-ում Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցիչ, արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Մովսես Աբեյանը:

Արմենյան

ԼԱՎ ԱՊԱԳԱՅԻ ՏԵՍԻԼՔՈՎ ԼՅՎԵՆՔ ԵՒ ԶՈՐԱՅՆԵՆՔ ՄԵՐ ՀԱՎԱՏԸ

Մեր բերրի նախավերջին համարում ներկայացրել էինք Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության եւ քարոզչության կենտրոնի գործունեության համառոտ տեղեկագիրը, որը կատարված աշխատանքի ամփոփ հանձնառվում է: 1999 թվականի նախաշնորհի մենք խնդրեցինք ՔՐԵԿ-ի վարիչ-տնօրեն Տ. ՎԱԶԳԵՆ ՎԱՐՈՒՊԵՏ ՄԻՐՁԱԽԱՆՅԱՆԻՆ համառոտակի պատմել կենտրոնի առաքիլագործունեության մասին եւ իր բարենպաստի խոսքն ասել:

1999 թվականին Քրիստոնեական դաստիարակության եւ քարոզչության կենտրոնը շարունակելով եւ քրիստոնեական կրոն դասավանդող ուսուցիչների պատրաստման լսարանների գործունեությունը, որը կամփոփվի տարեկան ՎԱՐՈՒՊԵՏ ՄԻՐՁԱԽԱՆՅԱՆԻՆ համառոտակի պատմել կենտրոնի առաքիլագործունեության մասին եւ իր բարենպաստի խոսքն ասել:

Թեմակալ առաջնորդների հետ շարունակվելու է աշխատանքն առաջնորդարաններին կից քարոզչական գրասենյակների հիմնման, որանց ամրապնդման, ինչպես նաեւ թեմերում գործող կիրակյան դպրոցների ցանցի ընդարձակման ուղղությամբ: Մեր վկայականներն ստացած կրոնի ուսուցիչների

համար կիրակյան դպրոցներն իրենց մանկավարժական եւ մասնագիտական կարողությունները մշակելու, կատարելագործելու հարմար վայր է, որ անհրաժեշտ փորձառություն ստանալով՝ նրանք հնարավորություն ստեղծման դեպքում կկարողանան հանրակրթական դպրոցում կատարել իրենց առաքելությունը:

Ծրագրվում է հրատարակել մի քանի կարեւոր գիրք՝ Ս. Տեր-Սիմեոնի «Քրիստոնեական» արժեքավոր երկը (քարոզական)՝ Ս. Մանուկյանի, խմբագիր՝ Վազգեն Համբարձումյանի եւ այլն:

Հարմարություններ էջ 2

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԻՐԱՆԻ ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

Դեկտեմբերի 18-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ գերշ. Տ. Գարեգին արք. Ներսիսյանն ընդունեց Հայաստանում Իրանի Իսլամական հանրապետության մշակույթի պատասխանատու Մարիի Արաղին:

Խոսելով Իրանի Իսլամական հանրապետության արտաքին քաղաքականության հիմնական ուղղությունների մասին՝ արք. Արաղինն առանձնացրեց կրոնների միջին երկխոսության հաստատումը՝ ընդդեմ աշխարհում նկատվող բարոյական սկզբունքների անկման: Մշակույթի պատասխանատուն տեղեկացրեց, որ այդ նպատակով Իրանում ստեղծված է իսլամ-քրիստոնեություն երկխոսությանն ուղղված մշակութային կազմակերպություն, որի պատվիրակությունն առաջիկայում կծառնի Հայաստան: Պրն. Արաղինը համոզմունք հայտնեց, որ Հայոց Եկեղեցին կարելի էր կարող է առանց գործունե եւ հույս հայտնեց, որ Երեւանում վերակառուցված Կապույտ մզկիթը կարող է դառնալ մեծ երկխոսության հանգրվաններից մեկը:

Գարեգին արքագանը ողջունեց Իրանի այս նախաձեռնությունը՝

միաժամանակ կիսելով երիտասարդության շրջանում հոգեւոր դաստիարակության շուրջ եղած մտահոգությունները: Սրբազան հայրը վստահեցրեց, որ Իրանի կողմից արված առաջարկներ կենդանիվորեն Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա կաթողիկոսի ուշադրությանը՝ համոզմամբ, որ այն կարժանա Վեհափառ Հայրապետի քաջալերանքին:

Սրբազան հայրը միաժամանակ իր երախտագիտությունն արտահայտեց Իրանին, որն իր ընդվզումից ծայրը բարձրացրեց առաջնական կիսանությունների կողմից վերջերս Ջուլայի հայկական գերեզմանատան ոչնչացման առթիվ:

Անդրադառնալով ԱՄՆ-ի եւ Անգլիայի կողմից նույն օրը Իրանի ղեկավար ռազմական գործողություններին՝ սրբազան հայրը ցավ հայտնեց խաղաղ բնակչության շրջանում եղած գոհեղի համար՝ հույս հայտնելով, որ բարի կամքը կլինի հաղթողը:

Հանդիպման ավարտին արք. Արաղինը Գարեգին արքագանին հանձնեց ՄԱԿ-ում ԻԻՀ նախագահ Միսաճյոյ Խաթաբի երկու տեքստ, որտեղ արք. Մանուկյանը 2001 թ. հայտարարում է կրոնական եւ մշակութային երկխոսությունների տարի:

«ԱՌԱՆՑ ԿՐՈՆԻ, ՀԱՎԱՏԻ՝ ՄԱՐԴԸ ԶԻ ԿԱՐՈՂ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՄՈՒՐ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾԲ ՈՒՆԵՆԱԼ»

ՀԱՐՅԱԶԱՐՈՒՅՑ Տ. ՇԱՀԵ ԱՐԲԵՊՍ. ԱՃԵՄՅԱՆԻ ՀԵՏ

Վերջերս հրապարակվեց «ՀՀ կրթության մասին» օրենքի նախագիծը, որի շուրջ իրենց տեսակետները, մտահոգությունները արտահայտեցին շատ գիտնականներ, մշակույթի գործիչներ, հոգևորականներ: ԵՊՀ-ի աստվածաբանական ֆակուլտետի ղեկավար Տ. Շահե արքեպիսկոպոս Աճեմյանը գրում է, որ օրենքը կարող էր ավելի ազդեցիկ լինել, որովհետև ազգային զաղափարախոսությունը միայն քաղաքական հասկացողություն չէ, այլ ընդգրկում է հայ ինքնությունը կազմող կրոնական և քաղաքական բոլոր արժեքները:

Այս և այլ հարցերի մասին է Միլվա Մուքիսյանի հարցազրույցը Տ. Շահե արքեպիսկոպոս Աճեմյանի հետ:

— Սրբազան հայր, ո՞րն է Ձեր դժգոհության պատճառը:

— Խոստովանեմ, որ ես մեծ սպասելիքներ ունեի կրթության եւ գիտության մասին օրենքի նախագծից: Հույս ունեի, որ այն շատ բան պիտի փոխեր կրթական համակարգում: Հիշեմ, անկախությունից առաջ կրոնը դուրս էր բողոքած մեր կյանքից, ավելին՝ ազգայինը դատապարտելի էր եւ դիտվում էր իբրեւ ազգայնամոլություն: Ուսումնասիրելով օրենքը՝ առաջին հայացքից իսկ նկատելի է, որ օրենքի շատ դրույթներ միայնակ հակասում են: Սկզբում խոսվում է, թե մեր դպրոցներում նպատակը պիտի լինի սերմանել ազգային ոգի, ուսման ծրագրի մեջ պետք է վերականգնել եւ մատակարարել դաստիարակել ազգային արժեքներով, մյուս կողմից՝ խոսվում է համամարդկային գաղափարների մասին: Ինձ համար զոնե անհասկանալի է ազգային եւ համամարդկային հասկացողության զուգորդությունը: Մեր՝ հայերի պարագային գոյություն ունեն քրիստոնեական արժեքներ, բանգի մեր ամբողջ մտայնությունը, ավանդությունը շաղախված է քրիստոնեական հավատքի հետ: Եթե խոսում ենք ազգային արժեքների մասին, որ նշանակում է պահել մեր հայրերի ավանդությունները, ապա չենք

կարող խոսել համամարդկային մասին: Այս ամենը խորհելու տեղիք է տալիս. մեր կյանքից եւ դաստիարակության ոլորտից կարծես պետք է դուրս մնա կրոնը, մինչդեռ առանց կրոնի, հավատի՝ մարդը չի կարող բարոյական ամուր կառուցվածք ունենալ: Հենց արքեպիսկոպոս Մեր իրականությունից, տեսե՛ք ի՞նչ կմնա: 70 տարի փորձեցին անաստվածության կրոն մշակել եւ քարոզել. երազում էին ստեղծել միջազգային մարդ: Արդյունքում՝ ծնվեցին ոճրագործներ, ծնվեցին մտավորականներ, որոնք իրենց եղբայրների նկատմամբ մատնագրեր գրեցին եւ քսոսի ու մահապատժի ենթարկեցին իրենց իսկ մերձավորներին, քույրերին, հարազատներին. որդիներն ամբաստանեցին հարազատ ծնողներին եւ նրանց կործանեցին պատճառ դարձան, ավերվեցին ազգային արժեքներ, եւ հիմա մորից ուզում են շարունակել մուսուլման: Զգիտե՛մ՝ ի՞նչ խղճով, կտառ են, ո՞չ ազգային խղճով օրենքում հաստատագրել են, որ մեր դաստիարակությունը պիտի լինի աշխարհիկ, որն իմ հասկացողությամբ՝ անաստվածություն մեկ տեսակն է, այսինքն՝ հոգեղոր արժեքների ժխտում: Ուրեմն, ըստ այս ծրագրի՝ մեր կյանքից դուրս են մնում ազգային հայրությունը, գիտակցությունը, պատմաշնչությունը, արժեքները: Ես իմ վրդովմունքը հայտնեցի այդ նախագծի դեմ եւ պիտի փորձեմ ինչ-որ ձևով ազդել, որպեսզի նախագծից դուրս մնան բոլոր մտք է մեզ օտար հասկացողություններն ու կետերը:

Ահալսալի մեր կյանքն աչքերիս առջև է: Ինչպես քայքայեցին Հայաստանի տնտեսությունը եւ այլ կառույցներ, այսօր էլ ուզում են քայքայել մեր Եկեղեցին: Անկախության առաջին օրից սկսած՝ մարդասիրական օգնության անվան տակ բերին եւ ժողովրդին հրամայեցին աղանդներ, որոնց նպատակն է քայքայել Եկեղեցին, հավատքի միությունը: Մեզ օտարացում են ամենից թանկ գանձերից՝ Մատենադարանից, Ս. Մյուռոնից, հավատքից, ցանկանում են կտրել կապը եռամեծ մեր հայրերից, ասել է թե՛ պատմություն

նից: Անտարբերությունն այն աստիճանի է թափանցում մարդկանց հոգիները, որ չենք հուզվում, երբ դպրոց է փակվում, եւ տեղը կազմող բացվում, երբ գրախանութի դարակները ծանրաբեռնվում են «հաճույքի» զանազան տեսակներով, չենք անդադարում, թե տուժողը մշակույթն է, մինչդեռ անկախությունից հետո առավել ուշադրության են հոգատարության պետք է արժանանար մշակույթը: Այս ամենի պատճառն օտար ազդեցություններն են, մանավանդ այն աղանդավորները, որոնք տնտեսում են կամ թափում են դրոնը՝ նվերներով, կեղծ քարոզներով, Ավետարանի անունով ապակողմնորոշելով ժողովրդին:

— Սրբազան հայր, աստվածաբանական ֆակուլտետը ինքնահաստատման ճանապարհին է. կարո՞ղ եք ասել, որ արդյունքները տեսանելի են, եւ ապագայում կարող է աստվածաբանական ֆակուլտետն ազդել մեր կյանքի վրա դրականորեն:

— Շատ գոհ եմ, որովհետեւ այս տարի ունեցանք 4-րդ ավարտական լսարանը: Մեր ֆակուլտետում ուսուցումը 4 տարի է, ավարտողները պետք է ստանան բակալավրի աստիճան: Երջանավարտները գինված պիտի լինեն գիտությանը, որ կոչվում է աստվածաբանություն, գերազանց պիտի տիրապետեն գրաբար հայերենին, արդի գրականությանն ու լեզվին: Մեզ մոտ հատուկ ուշադրություն է դարձվում օտար լեզուներից անգլերենին, ֆրանսերենին, գերմաներենին: Իմ կարծիքով, առանց այս օտար լեզուների խորապես տիրապետելու, հնարավոր չէ գիտական աշխատանքներով զբաղվել, բանգի համաշխարհային գրականությունը իմենականում իրատարակվում է նշված լեզուներով: Որպեսզի ուսանողը լավ տիրապետի Աստվածաշնչին, խորապես ուսումնասիրվում է հունարենը: Վարդապետությանը զուգահեռ՝ ուսանողները սովորում են շարականները, ծես, ծիսակատարություն, մեր Եկեղեցու կանոնները, կանոնագիրքը, տոմարը, Հայ Եկեղեցու պատմությունը եւ ընդհանուր Եկեղեցու

Շահե արքազանը 1998 թ. նոյեմբերի 28-ին կրոնի ուսուցիչների համաժողովում:

պատմություն: Բակալավրի աստիճան ստացած շրջանավարտները հնարավորություն պիտի ունենան մեր դպրոցներում դասավանդելու հայոց կրոն, որպեսզի օտար կրոնները մուտք չգործեն ժողովրդի մեջ: Հիմնական նպատակներից մեկն էլ այն է, որ ցանկացողները շարունակեն իրենց ուսումը եւս 2 տարի՝ ապահովելով մագիստրոսության աստիճանը, իսկ առավել լավագույնները կրկնաթիվ են կուրսակվեն արտասահման, որպեսզի տեղի համալսարաններում խորացնեն իրենց ուսումը: Արդեն պայմանավորվածություն կա Անգլիայի Քենտերբերի արքեպիսկոպոսի հետ, որ մեր սաներն ուսումը շարունակեն այնտեղ: Պայմանավորվածություն ենք ձեռք բերել նաեւ գերմանական 2 համալսարանի հետ, 4 ուսանող մեկ ինչու է այնտեղ: Ասեմ, որ այն համալսարանների եւ մեր կրթական հաստատության միջեւ սերտ համագործակցություն կա (մեծ բանակությամբ գրականություն են ուղարկել, դասախոսներ են հրավիրվում մեզ մոտ): Հուզումով պետք է հիշել, որ Գեորգյան ճեմարանի շրջանավարտներից՝ հետագայում մեծ գիտնական եւ եկեղեցական Կարապետ Տեր-Մկրտչյանը միայն այս դարի սկզբին սովորել է Գերմանիայում: Նա ԵՊՀ-ի առաջին ինքնավարիցներից մեկը եղավ: Ցանկանում եմ, որ իմ աշակերտները, Գերմանիայում սովորելով, մեծ երախտավորների հաջորդներն է ծառայողները լինեն եւ նույն սիրով վերադառնան ու զվարթանան Եկեղեցուն եւ նրա պատմական առաքելությանը:

— Արդեն 10 տարի է՝ հաստատվել եք հայրենիքում: Արդյո՞ք չնկեցա՞ք Ձեր գործունեության շրջանակը:

— Երբ Հայաստանում դժվարություններ ծայր առան, ես հասկացա, որ իմ կյանքի վերջին շրջանի ուժերը պետք է օգտագործեմ հայրենիքի համար: Առաջին գործիք, որ ձեռնարկեցի, Մատենադարանի ձեռագրերի պահպանումն էր: Աճեմյանից մեր անույն եւ անհույս տարիներին, որպեսզի մեր հոգեւոր գանձերը չխուճանան ու փչանան: Երբուստեմում եւ Չիբենյաց լեռան հայ աստվածաշնչային գիտական կենտրոնի իմ գիտական աշխատանքները, գրադարանը, միկրոֆիլմները եւ այլն, տեղափոխեցի այստեղ եւ շարունակում եմ այդ գործը: Իսկ հետագայում իմ կյանքը կապվեց աստվածաբանական ֆակուլտետի, նրա ստեղծման եւ գոյատևման հետ: Կարծում եմ, իմ գործունեությունը Հայաստանում չի տուժել:

— Ձեր պատգամը մեր ժողովրդին:

— Ես կուզեի իմ ազգին դիմել, ինչպես ժամանակին Եկեղեցին մարդել է Հովսեփ Կաթողիկոսի, Ղևոնդ Երեցի, Խրիմյան Հայրիկի բերանով եւ մեր այն մեծագույն եկեղեցականների կողմից, որոնք պաշտպանեցին հայրենիքը՝ սուրբ եւ խաչը իրար հետ կրելով, ոչ միայն զոհվեցին, այլեւ հարթանակներ արձանագրեցին: Մարդաբանական ճապարակներում մի մոր Դանիել Երեց ծնվեց՝ հանձնա Գարեգին Հովսեփյան Կաթողիկոսի: Պիտի մարդն, որ այդ ոգին շարունակվի, եւ հայ գինվորը հավատավոր գինվոր լինի: Իսկ թե մա հավատավոր չե՞ս, ապա չի կարող իր կյանքն անհրաժեշտ պահին հայրենիքի գոհասերուն դնել: Չիմպիլի քաջությունը ոչ միայն իր բազուկի, այլեւ հոգու մեջ է: Եթե մա ամուր չէ սրտով, հոգով, այդ գինվորը չի կարող պաշտպանել մեր փոքրիկ հայրենիքը: Միայն մեր հոգու գեներով մենք կարող ենք փոքր մեծ դարձնել, բոլոր ուժեղ:

ՏՆՕՐՅՆԵՐ ԶԿԱ ՏՈՒՆ, ՈՐ ԶՈՒՆԵՆԱ ԱՍՏՈՒ ՕՐԶՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԻՔԸ

Քրիստոնեության մեջ կարելու տեղ ունեն ծեսերն ու արարողությունները, որոնցով ես հավասացյալն անմիջականորեն հարաբերվում է Աստծո հետ: Քրիստոնեական կյանքի մաս են կազմում նաեւ բարեգործական հոգեղոր բազմաթիվ սովորություններ ու ավանդույթներ: Այսօր, ցավով, դրանց մի մասը մոռացվել է ամբողջությամբ կամ կասարկվում է ավանդույթի ուժով՝ առանց լիարժեք ըմբռնումի եւ արժեւորումի: Մինչդեռ քրիստոնեության մեջ իրական արժեք ունեն միայն գիտակցված

եւ ըմբռնված արարումները: Այսօր բնորոշ գիտեն մեծ սնօրհների Եկեղեցական կարգի մասին, որ ժամանակին հոգեւոր կյանքի անհակելի մաս է եղել յուրաքանչյուր հայ քրիստոնյայի համար:

Քրիստոսի առաջադրված Սուրբ Ծննդյան ու Հարության տոները հենց օրընդուն էին համայնի բոլոր անդամների սենում, ապա լիարժեք Գրգիսի Հրաշագործվածություն Գրգիսի Հրաշագործվածություն կամ Հարությունը, Ծնունդը կամ Հարությունը, Երեւոհադարձի տոներն աշխարհ օրհնում տուր, ընթացյալ անդամներին: Այս սրբազան ա-

վանդությունը դարձել է Հայ Եկեղեցին: Սոսադե հայ հոգեւորական այդ երկու տոնակար տոներին հետ օրընդուն է սնց տուր, համայնի բոլոր անդամներին ավելե Գրգիսի Սուրբ Ծնունդը կամ Հրաշագործվածությունը Սուրբ Եկեղեցու հոգեւոր հայրերն այդ արարողության հատուկ կարգ են մտակել, Եւրապական գրե:

Տնօրհների ժամանակ օրհնվում է հավասացյալի սան հոգեւոր հարձնելու այն: Ժամանակին հարձնելու հոգեւոր հայրերն այդ արարողության հատուկ կարգ են մտակել, Եւրապական գրե:

Մարաշյան հայրապետական թեմի կոչով դիմում է հավասացյալներին՝ նրանց օգնությանը վերադարձնելու սնօրհների հնավանդ կարգը: Սուրբ Ծննդյան տոնից հետո, որ Հայ Եկեղեցին հիշատակում է իսկ Վարդ Գ-ին, իսկ Վարդի 7-31-ը թեմի հոգեւորականաց դարձնում է լիարժեք յուրաքանչյուր հայր: Ծննդյան տոնից հետո, որ Հայ Եկեղեցին հիշատակում է իսկ Վարդ Գ-ին, իսկ Վարդի 7-31-ը թեմի հոգեւորականաց դարձնում է լիարժեք յուրաքանչյուր հայր: Ծննդյան տոնից հետո, որ Հայ Եկեղեցին հիշատակում է իսկ Վարդ Գ-ին, իսկ Վարդի 7-31-ը թեմի հոգեւորականաց դարձնում է լիարժեք յուրաքանչյուր հայր:

Սալով զվարճ Մարաշյան հայրապետական թեմի

ՆԵՐՍԵՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈԶԱՊԱՆԻՅԱՆ ՔԱՐԱՁՆՈՐ ՏԱՐՎԱՍԵՄԻՆ

«Մի՛ երկնչիր, հօտ փոքրիկ, զի հանգաւ Հայր ձեր տալ մեզ զարթայորին» (Կուկ, ԺԲ, 32):

Ավետարանի հավիտենական այս պատգամը կարծես ողջովն լինի բոլոր այն փոքր զգացիկներին, որոնք կյանքում անարարության եւ հալածանքների են ենթարկվել: «Մի՛ երկնչիր, ո՛վ փոքր հոտ կամ ժողովուրդ, որովհետեւ ձեր հայրը տեղ է տվել իր արքայությունը»:

Եթե կարողանանք շրջել մեր պատմության անկմի եւ ուրախ-հինգ տարի ետ տանել այն, կտեսնանք հալածանք, ատելություն, անարարություն եւ ի վերայ այստեղից մեր առեւտրային, կոտորած եւ անապահովություն: Այս էր վիճակը մեր ժողովրդի տակավին Առաջին համաշխարհային պատերազմի օրերին, երբ մի իր հավատքի համար հալածվում էր ոստիկանի կողմից:

Մեր անցյալի պատմությունը եւս, երբեմն այնքան փառավոր եւս խիստ քննարկելի է, իր մեջ բովանդակում է այնպիսի տխուր էջեր՝ կարծես արյունով գրված, որոնց ընթերցումն այսօր ինքնաբերաբար մեր շարքերից արցունք կալի: Մեր անցյալի սխրալի պատմությունը նկատի ունենալով մեր պատմահայր Մովսես Խորենացին գրել է. «Թե՛ն փոքր ածու ենք, սահմանափակ թվովք եւ շատ անգամ օտար քաղաքակրթություններից նվաճված, բայց եւ այնպես մեր աշխարհում եւս կան քաջություններ շատ գործեր՝ արժանի գրող հիշատակության»:

Հայ ժողովուրդը իր թագաւորայան պատմության ընթացքում միայն մեկ աշխարհակալ է ունեցել՝ Մեծն Տիգրանը՝ Ա դարում՝ Քրիստոսից առաջ: Վաղ ժամանակներից մեր երկիրը կոմպակտոր է դարձել Արեւելքի ու Արեւմուտքի Բյուզանդիայի եւ Պարսկաստանի միջեւ: Այսպիսի յուրաքանչյուր արարները, մահադատական կոտորածները մարտերը, արշավել են Հայաստան եւ շուրջ երեք հարյուր տարի իրենց լուծմը են դրել մեզ վրա: Դրանց հետո հայ ժողովուրդը ենթարկվել է սելջուկների, մոնղոլների, քարաքների եւ այլ

բարբարոս ցեղերի արշավանքներին եւ իր սակավ ուժերով փորձել է պաշտպանել իր հայրենիքը: ԺԱ դարի սկզբին՝ Աճի մայրաքաղաքը կորցնելուց հետո, նա դառնում է դեպի Արեւմուտք՝ Կիլիկիա, եւ այնտեղ բազում ղեկավարություններով կարողանում է հիմնել մի մոթ քաղաքակրթություն, որի ճակատագիրը եւս դառն է լինում: 1375 թ. այն կործանվում է, եւ դրանից հետո շուրջ վեց հարյուր տարի հայն ապրում է մեր պարսիկի, մեր բուրքի բռնություն տակ մնալով: Սակայն հայ ժողովուրդը իր ազատության ծաղալի կորցրած, հոգեպես սարկացած ժողովուրդ չէր:

Հայոց կարողիկաններն սկզբից եւեթ, իբրեւ ազգայնամետ, ազգի գլուխ կանգնած ղեկավարներ, Մ. Մահակ հայրապետից սկսած մինչեւ Ներսես Աշտարակեցի կաթողիկոսը, մինչեւ Խորհրդան Հայրիկն ու մինչեւ մեր օրերի օրինակ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Տ. Տ. Գաբրիել Ա-ն, եղել են հայ ժողովրդի, հայ հայրենիքի, հայ հավատքի պաշտպաններն իրենց ողջ կյանքում: Ներսես Աշտարակեցի ու մեր մյուս քաջակրթ ու հայրապետների գլխավորությամբ ծավալված ազատագրական շարժումները եկան հաստատվում, որ հայ ժողովուրդը իսկապես կարող է իր երկիրն ու իր հայրենիքն ունենալ եւ հարկ եղած դեպքում, որպես փոքրիկ, վերածվել մոլորակներից:

1915-1918 թվականներին մեր ժողովուրդը օրհասական վիճակում էր. մեկ ու կես միլիոն հայ Արեւմտյան Հայաստանում քաղաքներ, ընդհանուր բնակչությունը մոտ 1.5 միլիոն էր: Մեր ժողովուրդը իրենց իրենց կողմից ենթարկվելով դարակազմի առաջին ցեղասպանությանը: Այս քանակը դարձել էր իր գերեզմանը երկրի Արեւելյան Հայաստանը՝ դեպի Այրարատյան երկիր՝ քննադրելու նաեւ հայ ժողովրդի մյուս երկրները:

Մարդաբաշտոն իբրեւ ժողովուրդ Ավարայի, եկավ երեւան հանելու հայ ժողովուրդի բարձրագույն ուժերը, ապացուցելու նրա կորույթն ու անսահման հայրենասիրությունը: Մարդաբաշտոն, Բայ Այարարանի եւ Դարաքիլիսիայի մարտերում հայ ժողովուրդը ամենամեծ հերոսությամբ կարողացավ 1918 թ. մայիսին հայրենիքի գլխին կախված

դառնկյալ տուր վերացնել՝ բարբարոս քշմամուն վտարելով իր հայրենիքի սահմաններից:

Այդպիսով հայ ժողովուրդը հնարավորություն ունեցավ մի պահ շունչ բաշելու, ապրելու, կառուցելու՝ իբրեւ շինարար, ստեղծագործել ինքնուրույն ժողովուրդ՝ իր սեփական հողի վրա:

Երբ վաղն առավոտ նոր տարվա արշավույթը բացվել է պայծառ արեւը լուսավորելու մեր աշխարհը, երեսմի հրապարակի կառավարական շենքի վրա փողփողող հայոց դրոշակը պիտի ավետի ուրեքողոր տարեդարձը Հայաստանի Հանրապետության, թե՛ն տնտեսապես ոչ վերջնականապես կազմակերպված, բայց անկախ, ապահով մեկ հարազատ երկիր:

Մեր ժողովուրդը տանգալ տարիներին իր ստեղծագործ աշխատանքով հայրենությունից հայտնաբերում է հասել: Ինչպե՛ս ջանք ու աշխատանք է բախվել պայծառակերպերը, քարեզարդելու եւ գեղեցկացնելու մեր երկիրը, եւ այսօր ամեն մեկ այցելու՝ հայ կամ օտար, հիպոսում ու քարի ճախարհում է նայում մեր հայրենիքին, մեր երեսմի: Կարծում եք, թե այս քարակերտ շենքերը գո՞րծ են, թե այցելուն ի՞նչ է գտնում, ոչ, երբեք: Քարերը քար են անգալ, բայց նույն այդ անգալ քարերը գալյան վարպետի ձեռքերում իմաստ եւ ձեւ են ստանում, գեղակերպվում են եւ քուրին գարծունք եւ հիպոսում են պատճառում: Քարերը շունչ ու կենդանություն են ստանում արվեստագետի ձեռքերում, ուրեմն մեր մեր աշխարհը քարի իմաստ տալիս եւ խոսեցնում:

Հայաստանը ողջ աշխարհում ցրված հայ ժողովրդի գավառների համար իսկական հայրենիք է: Խույնպես մեր երեկոցին՝ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին՝ Ս. Թադևոսի եւ Ս. Բարդուղիմեոս առաքյալների ձեռքով հիմնված իր Ս. Գրիգոր Լուսավորչի իրաշխի տեսիլքով հաստատված, ամբողջ հայ ժողովրդի միության կոլակն էլ է վե՛նք. այդ վե՛նքի վրա է վերջնականապես խաղիված մեր հավատը, այդ վե՛նքի վրա են մեր տեսիլքները իրականանում եւ կերպարանք ստանում, եւ այդ

անասան վե՛նքի վրա հայ ժողովուրդը, սկսած իր հայրապետներից մինչեւ վերջին մարդը, ուխտ է կնքել՝ հավատարմի մնալու մեր պատմության ոգում, հավատարմորեն ծառայելու անցյալի մեր մշակութային եւ հոգեւոր հրաշալի ժառանգությանը եւ կերտելու մեր ապագան՝ անցյալի փորձի վրա հիմնվելով:

Այսօր Նոր տարվա առավոտն է, տոն հայ ժողովրդի վերածնունդի, եւ սրբազան երգերի, եւ ձգտումների, եւ սպասումների իրագործման: Վաղվա գալիքի սեմի առջեւ կանգնած ուխտակիր լինել հավատարմի գավառները հայկական ցեղի եւ սրբությանը ծառայելու մեր հայրենիքին ու նրա վերելքի ռաիվիդները դառնալու բողոքանքներ սրտով եւ մտքողական գիտակցությամբ: Մեր հայ ժողովրդի բախտավոր որդիներ ենք, որ ապրում ենք մեր սեփական ազատ եւ անկախ հողի վրա: Դարավերջային այս տարիներից մեր ժողովուրդը քրիստոնեության պետականացման ընդունման 1700-ամյակն է տոնելու եւ հավատի վերածնունդը հոգով ու մարմնով դիմավորելու 2001 թվականը:

Երկու-երեք սերունդ առաջ ո՞վ կարող էր տա երգել: Կարողացել է՝ հայտնաբերել Արթուրյանի, Խրիմյանի Հայրիկի եւ Միքայել Նաբանդյանի երկերը՝ ընտանիքի, հայրենիքի, հողի եւ բարոյական այլ արժեքների մասին գրված: Ի՞նչ երգեցնելով եւ զգուցանելով էին նրանք ապրում եւ ինչպիսի՞ն՝ հույսեր էին նրանք փայլալու, որ մի օր ազատ եւ անկախ երկիր ունենա, եւ իրենց ճակատագիրը իրենց կերտեն: Ահա հասել են նրանց երգած օրերը:

Նոր տարվա առիթով մեր սրտագին մաղթանքն է, որ ծաղիկ ու բարգավաճ մեր երկիրը, եւ թող բարձրանա մեր գավառները՝ Աստուծո օրհնությամբ: Թող անասան մեզ մեր նորակալիս հայրենիքը, եւ հայոցորդներից հայոցության հասնի մա, եւ թող մենք ապրենք մեր Եկեղեցու երկնաստոր շնորհների մեջ այժմ եւ հավիտյան հավիտենից: «Թագաւոր երկնաստոր ցեղերից մեր աշխարհ պահեա՛ն»:

ՍՈՒՐԲԵ ԷԶՄԻԱՇԵՆԻ ՆՎԵՐԸ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաքելի օրհնությամբ ու հովանավորությամբ, ՀՀ մշակույթի նախարարության աջակցությամբ, գործակցությամբ Հայաստանի ֆիլիարմոնիկ նվագախմբի եւ Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցու Բրիտանո-նական դատարարական եւ քարոզչության կենտրոնի, 1999 թ. հունվարի 3-10-ը Երեսմի Արամ Խաչատրյանի անվ. մեծ համերգահարստում Ամենոցի եւ Ս. Շնորհապետի առիթով կազմակերպվում է մանկական նրախանգի եւ Ս. Եկեղեցու Բրիտանո-նական դատարարական երգչախմբի եւ ջութակահարների համույթը: Բրախատյան թեմի «Մանուկ»-ը, «Շողակաթ» երգչախմբերը, հայրողաց տների երաժշտական խմբեր, «Արձաթեք ընալի» ծրագիրը, «Աստղիկ-բանիկ»-ը, «Կաղողյան կաթիլներ»-ը, «Հրաշ» պարախմբերը, տիկնիկային թատրոնի դերասանները, Վեդիի մանկական համույթը եւ այլն: Միջոցառման ընթացքում Մայր Աթոռի միաբանները ներկայանալու կաթողիկոս Գեորգիոս Հայրապետի բարեմաղթությունն ու շնորհավորանքը:

Այդ օրերին շուրջ 20 հազար հայ մանուկ կմանակցել համերգներին եւ կստանա նվերներ, որոնց մեջ կլինեն նաեւ մանկական արդարություն: Ձգալի թվով երաժիշտներն են հատկապես ՀՀ սոցալ. պաշտպանության, կրթության, մշակույթի նախարարություններից, որպեսզի սոցիալապես առավել անապահով ընտանիքների երեխաները հնարավորություն ունենան մասնակցելու միջոցառմանը:

Հանդեսները կայանալու են օրը երկու անգամ՝ ժամը 11-ին եւ 13.30-ին:

Ը Լ Թ Ա Ն Ա Ք Հ Ո Փ Ո Վ . . .

«Ամեն բանի ժամանակը կա, եւ աշխարհում ամեն գործ ունի իր ժամանակը» (ժողովուրդ, 9, 1):

Ամենակալ Աստծո նախախնամությամբ՝ խաղաղ ու անվտանգ հոտում է անկից եւ անվախճան ժամանակը. օուտով եւս մեկ արի մեր հիօղույթյան մեջ կանգնի՝ վի, եւ մեզանց յուրաքանչյուրն էլ ավելի կոնստան իր երկրավոր կյանքի սահմանագծին: «Ահա սահման դիր իմ օրերին» (Սաղմ., ԼԸ, 6):

Անցնող արի մեզ հեծ դիմավորողներից ունամ, որոնք մեզ հեծ կիսեցին իրենց հույսերն ու աղապայի նկատմամբ ակնկալիքները, կանոնի կանոնից Աստծո, այլեւս մեզ հեծ չեն. ճանք հավիտենություն եւ փոխարկվել: Անկախ, Բարձրալի կամով, եկող արվալը ընթերցում էլ մեզանց ունամ եւս դեքի մեծեցնանկությունը կնամ քաղաքահորդներ: «Քանզի մեզն բուրա Բիւսոսի աշխարհի առաջ տիկի Երկրաշխարհ, որոքսզի յուրաքանչյուրն սահման ինչ ու արել է ավելի առաջ (այսինքն՝ երկրավոր կյանքի ընթացքում - Ա. Կ.) իր մարմնով՝ թե՛ բարի եւ թե՛ չար» (Բ Կորնթ., Ե, 10): «... նրա աշխուհ, ինչոքս ու հող էր, հող տիկի դառնալ եւ հողին, որ Ասկալ եւ տիկի, տիկի վերսին նրա մոտ գնա» (ժողովուրդ, Ժ, 7):

Առի մեզն եւս, որ մի օր մեզն է հավիտենություն գրկն անցնեն, Նոր արվալ եւ մեր Փրկիչ Դիսոս

Քիւսոսի Լույս Շնորհապետ սեմին, Բնակալից մայեմ մեր հողերին մերսն ու իմենքս մեզ հարցնենք, թե մենք ինչո՞ք ս ենք մեզ հավիտենական կյանքին նախադասաւսնաւ:

Անկախիկ, աղանդորդներս թե՛ն գալիքի փակ դռների առաջ ենք կանգնած եւ չգիտենք, թե մենք ենեւում ի՞նչ է մեզ ստաւվում՝ «մի դարձնելով վարվալ օրով, որովհետեւ չգիտենք, վաղն ինչ է բերելու մեզ» (Սաղմ., ԻԵ, 1), բայց այնուհանդերձ՝ միջոց մեզ է իրենք, որ եթե մենք միջոց օգտագործել երկրավոր կյանքի չափազանց կարճ ժամանակը, աղաւ կարող ենք մի ամբողջ հավիտենական երանություն գտնել: «Եւ աւմեն ո՛ր, որ թողել է տուն կամ եղբայրներ, կամ ուրիշ, կամ հայր, կամ մայր, կամ կին, կամ որդիներ, կամ ազաւակներ՝ իմ անվան համար, հայրուհաւալի տիկի սահման - հավիտենական կյանքի տիկի ժամանակը» (Մատթ., ԺԸ, 2): Եւ ընդհակառակը, եթե այդ խիստ կարճ ժամանակը չարաչար օգտագործել, աղաւ մեր իսկ կամով գրկանմանով լի մի հավիտենություն կգտնենք: «Կարեցե՛ք դրա սիրելն ու ձեռնբեր - դրա համեցե՛ք դրան, արաւրին իսկաւրը. այնտեղ կլինի լաւ - աւամների կրկնում» (Մատթ., ԻԲ, 13): Ահա թե ինչու երկրավոր կյանքի ոչ միայն յուրաքանչյուր կարին, ոչ միայն յուրաքանչյուր ժամը, այլեւ յուրաքանչյուր րոպէն ու վայրկյանը սասնիկ

թանկ են մեզ համար, որովհետեւ, ինչոքս վերսեւանք, երկրավոր կյանքով է դայանաւորված մեր երկնավոր՝ հավիտենական կյանքը:

...Չկա եւ ոչինչ, որ մարդ արաւածիկ խանգարի իր փրկութեան կամ դարաւանությունները կասարելու, այն է՝ հավասալ, հուսալ, սիրել, աղոթել, անկեղծորեն ու խորապես զգալ եւ աղաչաւարել, բարեօրոշակաւ գործել կասարել, լինել թաւախի ու ողորմած, ամեն ու հողին երկարելի՝ Աստծո խոսքը՝ Ասկալածաւուհի մարայն ընթերցելով, Եկեղեցու մարդ խորհուրդներին ու արարողություններին մասնակցել, մի խոսով՝ լինել ճճճարի փրկութեւն՝ «Ճճար, ու արողով չի մնում» (Բ Տիմոթ., Բ, 15):

Եւեմ, որ ճուլիկի հասարակական կյանքում չկա եւ ոչ մի աւասանք ու դարձն, որը մասնակցի կյանքի ողջ ժամանակը կանի:

Առի, առաւմ որեւէ դարձնաւաւանություն, այսուհետեւ գտնենք ժամանակ՝ խաղալն այն կա, դարձաւաւեն մենք այն ի մոդաս մեր հավիտենական իրությունը մեզն է օգտագործենք՝ մեծեցնական կյանքին նախադասաւսնաւ, ամեն ու հողին իսկաւրը (ժողովուրդ, 9, 1):

Արդ ուրեմն՝ թող մեզանց յուրաքանչյուրն ինչ իրեն, իր խոճի չափով՝ ԲՆՈՐ՝ արդի՞ք Աստծուն

օտաւ ժամանակ է ընծայել, արդի՞ք իր դարձն իր եկեղեցու կասարել՝ է, արդի՞ք կարող է աւել, որ իմեն առաւմ ամոթաւանությունը դարձաւ եւ աշխարհի Ամենաւս Դասավորի առաջ երկայնաւուր...

ԱՅՈՒՆՈՒՆ, մեր երկրավոր կյանքի յուրաքանչյուր Նոր արվալ ընթացումն օգտագործելու կյանքի լավագույն նախադասաւսնաւություններ են մնամաշիղ իմնաւարակումները, որովհետեւ միայն այդպիսով կարող ենք դարձել, թե ինչից մեզ է խոսալ սանք եւ փալիւնք, ինչին մեզն է ձգտել եւ ինչ տիկի փսնեմ, ինչ տիկի ուղղեն ու դարձնեն մեր աղապա կյանքի ընթացումն: Ի վերջին իմնաւարակումներին են մեկեղ չոքեմ է մոռանամ, որ մեր միակ արարողությունը միայն Իմը՝ Դիսոս Բիւսոսի, մեր Փրկիչը, Սեփարա. «Եւ եւ աշխարհի լույսը» (Յովհ., Ը, 12), «Եւ եւ դուր» (Յովհ., Ը, 9), «Եւ եւ ճանապարհը եւ ճճճարությունը եւ կյանքը» (Յովհ., Ժ, 6):

Այո, մեր միակ անաւարար մեր Տերն է, Դիսոս Բիւսոս, ամեն ու «ճճճարարները, որ մարդու աշխիւն ուղիղ են թվում, բայց մեզն վերջավորությունը անում է դեղի դժոխի հասալ» (Սաղմ., ԺԶ, 25):

Եւ թող Անիղ երեքն ու երեքն Եւսոն Սնիղ Դասաւանքին անաւարաս չգտնի, այլ՝ «անթիւ ու անարա, խաղաղութիւն մեզ» (Բ Պեւ., Գ, 14), այն խաղաղության,

որը Դիսոս թողեց մեզ՝ խաչաւալիս վրա Ի Զոգին ավանդելու: «Խաղաղութիւն են թողնում մեզ, Իմ խաղաղութիւնն են տալիս մեզ» (Յովհ., ԺԶ, 27): Եւ այդ խաղաղութիւնը՝ մանաւանդ ինչու խաղաղութիւնն է, որ հոգեւաւանակ իմեն է թողն ճեսակ խաղաղ դրեւորումների՝ մարդկային կյանքում: Մարդ նախ ղեկ է ունենալ Երեւի խաղաղ հոգեւալ, որոքսզի կարողանա խաղաղ ու հավասարակշռւած մնալ իր զգացումներով, իր մասնուններով եւ իր ձեռնալ գործերով: (Վազգեն կաթողիկոս Ամենայն Հայոց):

Արդ խաղաղ հոգեւալիսկով Նոր արվալ եւ մեր Փրկիչ Լույս Շնորհապետ սեմին եկել Բնակալից մայեմ մեր հողը: Եւսոն ու հեծայն ու ընթացաւ համաճարակ Սրաւաւ Դողոս առաւալի դարձաւ:

«...Զոգով ընթացել եւ մարմնի ցանկությունը մի կասարել, ամեն ու մարմնի Զոգու հակաւարակ է ցանկանում, իսկ Զոգին՝ մարմնի հակաւարակ» (Գալ., Ե, 16-17):

Եւ թող Ասկալ գորգեմ մեզ, որոքսզի ընթացաւ ինչու եւ արժանանալ աշխարհի սկզբից իր սրբեր համար դարձաւաւս թեւ-նային Արաւորսան ընակել լինելու անանք փառքին. ամեն:

Շնորհաւոր Ասկալածորու Զաւաւաւ Ս. Շնորհապետ Եւսոն: Լույսով օծուն գալիք Ամենոր:

Սրբոր դոկի ԿԱՐԱՊԵՏԱՆ

ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Վերլուծական տեղեկություններ

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Այսօր Հայաստանում գործում են հոգեգալստականները, Եհովայի վկաները, նոր են սկսել գործել մորմոնները, ձգադու են իրենց գտնել մուսուլմանները, ավելի չափավոր են գործում ադվենտիստները, արեւելյան եւ օկուլտ ուղղությունները դեռ սահմանափակվում են իրենց «իմտելիկալությամբ» շրջանակներում: Մակայն մինչև Հայաստան հասնելն այս աղանդները որոշակի ճանապարհ են անցել: Դրանց ծագումնաբանությունը ծանոթանալով՝ կարող ենք ավելի հստակ գիտակցել, թե իրականում ինչ են իրենցից ներկայացնում հիշյալ աղանդները:

Առաջին «մեծ տրոհումը» սկսվեց 1830-ականներին ամերիկյան մայր ցամաքում՝ Ժողգեթ Մմիթի՝ մորմոնների երեւան գալով: Այդ դասական օրինակ է բոլոր աղանդների համար, որոնք հիմնականում էլիկալիկորեն որդեգրեցին Մմիթի գործելակերպը:

Համառոտ ներկայացնել արյան. **Առաջին քայլը.** Մմիթի հայտնի առաջին տեսիլը, որ նրան հայտնում են, որ բոլոր եկեղեցիները շեղվել են ճշմարտությունից, եւ ոչ մեկն էլ ճշմարիտ չէ (1820 թ.):

Երկրորդ քայլը. Մմիթին հայտնվում է, որ ինքը պիտի լինի այն անձը, որին վատահավելու է միակ ճշմարիտ եկեղեցու հիմնադրույթը:

Երրորդ քայլը. Որա համար արդեն 1300 տարի պահված է Աստծու խոսքը՝ ոսկե սկավառակների վրա գրված, անհայտ մի լեզվով, եւ միայն ինքը՝ Մմիթը կարող է այն գտնել եւ վերծանել:

Չորրորդ քայլը. Մմիթը գտնում, վերծանում է տպագրում եւ անսխառությունը՝ Մորմոնի գիրքը (1830 թ.):

Հինգերորդ քայլը. ցանկացած հարցի համար Մմիթը ունենում է մասնավոր տեսիլք եւ խնդիր կամ վեճը լուծվում է ըստ այդ հայտնության:

Վեցերորդ քայլը. Ուսիկի եկեղեցու հետ կապը եւ իրավահաջորդ լինելը լուծվեց հետեւյալ ձևով, Մմիթին «այցելեց» Հովհաննէս Մկրտիչը, եւ նա «ստացա՛ց» անարոնյան քահանայության կարգ (հինգտակարանյան քահանայությունը), որին բնականորեն պետք է հաջորդեր նաեւ մեքիստեղեկյան քահանայության կարգի ստացումը, որն էլ տեղի ունեցավ հաջորդ տեսիլքում, երբ Մմիթին «հայտնվեցին» Հովհաննէս, Հակոբոս եւ Պետրոս առաքյալները՝ «շնորհելով» նրան մեքիստեղեկյան քահանայության կարգը: Կապը հաստատված էր, Քրիստոսի 1800-ամյա Եկեղեցին, իր պատմությանը հանդերձ, դուրս եր մղված պատմությանը քառերարեցի, նա այլեւս պետք չէր, քան որ ստեղծվել էր արդեն նոր՝ «Վերջին օրերի սրբերի Հիսուս Քրիստոսի» եկեղեցին:

Յոթերորդ քայլը. Ամեն ինչ արդեն կարելի էր լուծել ամիթյան մեթոդաբանությամբ, որին եւ հարազատ մնացին Մմիթի հաջորդները՝ Յանգը եւ այլքը: Օրինակ, եթե մորմոնների համար ամիթյան ժամանակներում (ինչն է 1844 թ.) անընդունելի էր տեսանորթների ներկայությունն իրենց շարքերում, ապա Լինկոլնից հետո, երբ վերականգնեցին տեսանորթների իրավունքները, բնականորեն մորմոնները ստացան նորաճոր տեսիլքներ ու հայտնություններ այդ հավասարության մասին:

Երբ ԱՄՆ-ում պաշտոնապես արգելվեց բազմակնությունը, որն ընդունված էր մորմոնների մոտ, բնականորեն տեսիլքներ ու հայտնություններ ունեցան մորմոնները, ուր նրանք էլ ճշտություն չէին հղում: Դրանք որոշումներ էին ընդունում, որ հաջորդում էին այդ խնդրի վերաբերյալ, եւ այդպես շարունակ: Ստացվում է, որ կարելի է անգամ «հաշվարկել» մորմոնների հետագա քայլերը...

Աղվեսիստների հիմնադիրը՝ Միլլերը, Քրիստոսի երկրորդ գալստին առնչվող հարցերը քննարկելիս առնականա-

ման մեջ մտավ մկրտչական եկեղեցու հետ, որի անդամն էր ինքը: Նշանակելով գալստյան կամ աշխարհի վախճանի համար իր ժամկետը՝ նա ամեն անգամ նոր հայտնություններ եւ տեսիլքներ է ստանում, որ մեկնաբանվում է, թե ինչու դա այդպես չեղավ կամ ինչու է այդպես եղել եւ այլն: Համոզվելով, որ իրենց գուշակությունները չեն համապատասխանում իրականությանը, ադվենտիստները որակական փոփոխություն մտցրեցին երկրորդ գալստին վերաբերող հարցերի մեջ: Օգնության եկավ մեծ մարգարեուհին՝ Եւնեա Ուայտը, որի հայտնություններից պարզվեց, որ Քրիստոս արդեն եկել է, բայց ոչ թե այս աշխարհ, այլ երկնային Սրբարան, որ սկսել է դատել մարդկանց: Մինչդեռ ծայրահեղ ադվենտիստները, չհամաձայնվելով նման փոփոխությանը, մնացին անփոփոխ, եւ ադվենտիստ Ռասելի շնորհիվ՝ աշխարհին ստացավ Եհովայի վկաների առաջնորդին: Ադվենտիստներն ավելի ճշուն էին, ստեղծված իրականից շատ հեռուներ հուրս գալով, Ուայտի տեսիլքների համաձայն, նրանք շարժումը դրեցին հրեական շաբաթի հորձանուտի մեջ, սակայն դարձյալ չկարողացան ազատվել «ադվենտիստ» բառից, որ գալստական է նշանակում (նրանք կոչվեցին «Յոթերորդ օրվա ադվենտիստներ»):

Եհովայի վկաների հիմնադիրը, չհաշվելով երկրորդ գալստի՝ իր մարգարեությունների եւ հաշվարկների չիրականացումը, եւ սկսեց հաշվեհարդար տեսնել քրիստոնեության հետ ընդհանրապես: Իր յոթատարյա երկերում նա Սուրբ Գրքից հանցեց ամեն գաղափար, որ իր համար անընդունելի էր եւ ինքնեց «Սուրբ Գրքը ուսումնասիրությունների» իր ընկերությունը՝ այդպիսով մի այլ ուղիով տեսնելով շարժումը:

Այս շարժման համար էլ կարելի էր «հաշվարկել» նրանց քայլերը. - Քրիստոս ընդհանրապես Աստված չէ, արարած է, մարդ է, բայց ամենամեծ մարդը, որ երբեք է եղել եւ աշխարհում (արիստակամ գաղափարներից, միայն աղանդական):

- Աշխարհի կատարած եւ Ռասելի հաշվարկը չիրականացան, ուրեմն պետք է նոր մի սկզբունք, որը չընդգրկեր այդ չկայացող «գալուստները»: Որոշեցին «Եհովայի վկան» անունը, եւ ամենուրեք, ուր Ս. Գրքում հանդիպում են Տեր, Աստված անունները, փոխարինվում են «ԵՀՈՎԱ» երբայական տեղադրանքային: Անգամ Նոր Կտակարանում հունարեն «Թեոս»-ները եւ «Կրիստոս»-ները փոխարինվում են «Եհովայով»: Ստացվում է վկաների «Նոր Աշխարհ» բարգավաճությունը, որը բացարձակապես կապ չունի քրիստոնեական Սուրբ Գրքի հետ: Ավելին, այսօրվա դիտարաններում ամենուրեք «Սուրբ Հոգին» գրում են փոքրատառով՝ շեղելով, որ այն անձ չէ, այլ Եհովայի գորությունը եւ այլն (ի միջի այլոց, «սատանա» հասուն անունը նրանց մոտ միշտ գրվում է մեծատառով): Հիսուսի հետ «հարցեր լուծելուց» հետո վկաների պաշտոնաթերթը նոր տոմարակա հասկացողություն է շրջանառության մեջ դնում՝ նոր դարաշրջան (Քրիստոսից հետո կամ Փրկչական թվականի փոխարեն, կամ ինչպես մեզ մոտ ընդունված է՝ մ. թ. եւ մ.թ.ա.), այսպես, նրանք ասում են՝ մ. դ. 1998 թվական, եւ ոչ թե՛ 1998 թ. Զ. հ.:

- Հասկանալով, որ տարբեր թվականներ նշեն օգուտ չի բերում, նրանք որոշեցին շրջանառության մեջ դնել Արմագեդոնի սկզբունքը, իբր Քրիստոս եկել է 1914 թվականին եւ սկսել է դատաստանը երկնային սրբարանում, եւ դատաստան վերջացնելուց հետո, երբ կընտրվի 144000 ընտրյալը, Հիսուս կիջնի երկիր եւ կսկսվի Արմագեդոնը՝ պատերազմը Քրիստոսի եկեղեցու եւ բոլոր ոչ

վկաների դեմ, որոնց հաղթելով՝ այս աշխարհում կսկսվի մի նոր հազարամյակ, որ պիտի թագավորեն Եհովայի վկաները եւ նրանք, ում Եհովան կբարեհաճ վերամարմնավորել նորից (այդպես են հասկանում հարությունը):

- Ըստ նրանց՝ քանի որ հոգի չկա, ուրեմն մարդը միայն նյութ է, եւ անմահ, հավիտենական ոչինչ չկա մարդու մեջ, ամեն ինչ անցողիկ է եւ ոչնչացման ենթակա: Մարդը մեռնելուց հետո գնալու է չղոյություն՝ վերանալու է, եւ դատաստանի գաղափարն էլ հնարել է սատանան՝ ճշմարտությունը թաքցնելու համար:

Սա է Եհովայի վկաների «Դիտարաններ», գրականության բոլոր նյութերի ու բոլոր թերթիկների բովանդակությունը:

Հոգեգալստական կամ խարիզմաթ շարժումը Հայաստանում ներկայացնում են մի քանի տասնամյակ առաջ Ուկրաինացի եկած հայ դավանափոխները, որոնք հայ բողոքականներից անջատվելով՝ հիմնեցին այդ շարժումը: Վերջին ժամանակներում դրանց ավելացան նաեւ «Եշնարություն» հետեւորդները, որոնք նույն հոգեգալստական կամ պենտեկոստական շարժման տարածականներից են:

Հոգեգալստական շարժումը վերածելով մոնոսեանականությունն է: Պարակլետի գաղափարը դուրս մղելով՝ նրանք բողե են մնացածը:

Նրանց նույնպես բնորոշ են աղանդավորության բոլոր հայտանքները:

- Միակ ճշմարիտ իրենք են: - Մարգարեության շնորհի, լեզվախոսությունը (գլոսալաիա) պարտադիր են անդամների համար եւ ավագայցի են իրենց ճշմարիտ լինելու եւ այլն:

Վերջում մեկ «կառուցողական» սկզբունք մնալի, որն ընդհանուր է թե՛ հոգեգալստականների, թե՛ Եհովայի վկաների եւ թե՛ այլ շարժումների համար: Դա «կարելու» սկզբունքն է, որը մոտավորապես մնալ է «նզովին»:

Բնական է, որ աղանդավորական կառույցներն ամրապնդելու ու կայուն դարձնելու համար պետք է խիստ կազմակերպչական օրենքներ ընդունել: Հակառակ դեպքում՝ այդպիսի կառույցները կփլուզվեն:

Այսպես, եթե որեւէ մեկը սկսում է ինքնուրույն մտածել կամ իր սեփական կարծիքն է հայտնում, որն ընդունված չէ հասանելի կողմից, նրան աստիճանաբար մեղադրանք են, ու եթե չի խրատվում, «կտրում են», այսինքն՝ հեռացնում են: Արգելվում է «կտրվածին» բարեւ տալը, տուն հրավիրելը, նրա տուն գնալը, նրա հետ հաց ուտելը եւ այլն:

Այս առումով ավելի ծայրահեղ են Եհովայի վկաները: Նրանց առաջնորդներից Ֆրեդերիկ Ֆրանցը, գործածության մեջ դնելով «կտրում» սկզբունքը, ամրապնդեց կառույցի՝ բրուկլինյան տաճարի կայունությունը: Ավելին, նրանք սկսեցին բարոյել, որ եթե մեկը տեսնի իր եղբոր մեղքը եւ չհայտնի այդ մասին իր վերադասին, այդ մեղքը կմնա իր վրա: Այդպես՝ ամեն մի անդամի փոքրիկ մեղքի մասին տեղեկանում էին Նյու Յորքի արվարձանում գտնվող տաճարում: Այնպես որ՝ «կտրված» Եհովայի վկայի մասին ամբողջ աշխարհն ամեն ինչ գիտի, նրան չեն տեսնում, նա չկա իրենց համար, նա «չգոյ» է: Պատվազանք մի պահ, որ այդ «կտրվածը» մի քանի րոպեի անդամ է, ուր բոլորը Եհովայի վկաներ են...

Հիշալի, բոլոր աղանդների մեջ ինչ-որ չափով իրող որ ներկա է ջոնսթուն-գի Ջոնի եւ տեխասյան Ուելկոյի կործանարար ոգին...

Սերժ ԱՅԻԼԵԱՆ
Գեորգյան հոգեբան
ճանաչական դասախոս

ԱՄԵՆՕՐՅԱ

ԱՂՈԹՔՆԵՐ

ԱՂՈԹՔ ՏԵՐՈՒՆԱԿՆԸ

Հայր մեր, որ յերկրին ես, Սուրբ եղիցի անուն իր, Եկեղեցի արքայություն բո, Եղիցին կամք բո որպես յերկինս եւ յերկրի: Չհաց մեր անմալագորդ՝ Տո՛ր մեզ այսօր: Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, Որպես եւ հանք բողոմ մերոց պարտապանաց: Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձություն, Այլ փրկես զմեզ ի չարեմ: Եւ թող արքայություն եւ գործքին եւ փառք յալիտենաս, Ամեն:

ԱՄԱՌՕՏԵՆ ԱՂՈԹՔ

Ձբեն գոհանամ, Տէ՛ր Աստուած մեր, որ շնորհեցր մեզ հանգիստ բնոյ խաղաղութեամբ: Տո՛ր մեզ, Տէ՛ր, գառաջիկայ օրս խաղաղութեամբ անցուցանել: Ամեն:

ԱՂՈԹՔ ՃԱՇԻՅ ԱՄԱՆ

Ճաշակեցուր խաղաղութեամբ զկերակուրս, որ պարտաւտեալ է մեզ ի Տեսնմէ: Օրինեալ է, Տէ՛ր, ի պարգես իւր, ամեն:

ԱՂՈԹՔ ՃԱՇԻՅ ՅԵՏՈՅ

Ձիւրիքին ի վերայ սեղանոյս անհատ եւ անմալագորդ արասցէ Քրիստոս՝ Աստուած մեր, որ մեզ կերակրեաց եւ ի լիցոյց, Նմա փառք յախտենան, ամեն:

ԱՂՈԹՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ

Տէ՛ր, ուղղես զգնացս մեր ի ճանապարհս խաղաղութեան, Տէ՛ր, ուղղես եւ առաջնորդես հոգեւ մերոց եւ ամենայն հաւատացեալոց, զնաշխարհալութեան ճանապարհն եւ ի կենան յախտենից, ամեն:

ԱՂՈԹՔ ՎՏԱՆԳԻ ԵՒ ՆՆՆԱԳԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԵՄ

Խնամող արարածոյ, պատեա՛ նշանա խաչի բո զհոգի եւ զմարմին իմ ի պարտաւտեալ մեղաց, ի փորձութեանց դիպեց, ի մարդոց անիրաւաց, եւ ամենայն վատագից հոգոյ եւ մարմնոյ, եւ ողորմեա՛ քո արարածոց եւ իճմ՝ բազմամեղիս:

ԱՂՈԹՔ ՀԻՄՆԱԴՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Փարատեա՛ զցասս եւ բժշկես՝ զհիւանդութիւնս ի մեզ, Տէ՛ր Աստուած մեր, եւ շնորհես՝ զկալաւորութեան ճանապարհս խաչի բո: Դու եւ կենք մեր եւ փրկութիւն, բաւերար եւ բարեխնամ Աստուած, որ միայն կարող եւ բողոյ զմեզ եւ մերժել զայսս եւ զհիւանդութիւնս ի մեզ: Եւ Բեզ փառք, յախտեանս, ամեն:

ԱՂՈԹՔ ԲՆԵԼՈՒՅ ԱՄԱՆ

Ձբեն գոհանամ, Տէ՛ր Աստուած մեր, որ շնորհեցր մեզ հանգիստ բնոյ խաղաղութեամբ: Տո՛ր մեզ, Տէ՛ր, գառաջիկայ օրս խաղաղութեամբ անցուցանել: Ամեն:

ԱՂՈԹՔ ԴԱՄԻՅ ԱՄԱՆ

Ամենաբարի՝ Աստուած, առաքեա՛ առ մեզ զշնորհս Հոգոյդ Բո Սրբոյ, զի պարգեւեաց զգործութիւնս Հոգոց մերոց, որպէս զի մեր ընդունելով զաւանդակ մեզ ուսումնս զարգացուցր ի փառս Մտեղծողի մերոյ, եւ ի միսիթարութիւն ծնողաց մերոց, եւ յօգուտ Եկեղեցոյ եւ Հայրենեաց: Ամեն:

ԱՂՈԹՔ ԴԱՄԱՅ ՅԵՏՈՅ

Գոհանամ զԲԷՆ, Արարիչ, զի արժանի արարել զմեզ շնորհաց Բոց՝ ընդունելութեան ուսման: Օրինեա՛ զմեծարար, զՈնոյ եւ զուսուցիչս մեր, որը առաջնորդն մեզ ի գիտութիւն բարութեան: Եւ տուր մեզ կարողութիւն ի շարունակութիւն ուսմանս այսոցիկ: Ամեն:

U N T R F U S E P U L O U L U H U Y Y U

Եկեղեցու համար նախատակվածներին եւ առհասարակ բոլոր արքեպիսկոպոսական զորքերի նմիքով՝ հիշատակման օրերը սահմանված եւ հաստատված են որպէս տոներ։ Սրբերը քրիստոնեական բոլոր առաքինությունների կատարյալ միախառնությամբ օծված անձինք են, ովքեր իրենց կյանքը սիրով նվիրաբերել են Հիսուս Բրիստոսին. նրանցից շատերի կյանքը պատկվել է մարտիրոսական մահով։ Եկեղեցին արբույթամբ ապրած այդ մարդկանց կատուում է Աստուծո առաջել հավատարմի մտառները որոնք արժանի են Տիրոջ առանձնահատուկ սիրոն։ Սրանք փրկության արժանացած երանելիներ են, ովքեր երկնքում բարեխոսում են մարդկանց համար։ Ըստհատակված արքեպիսկոպոսն են եւ այդպէս մկրտվածներ։ Սրանց արյունը Եկեղեցու կյանքում խորհրդակալ կարեւոր դերանկատար են ունի, քան որ մեզման մահը մեծ հաղթանակ է արքի հանդեպ։ Այս ամենով պայմանադրված՝ կրօնի ինչուստեպիս նվիրված օրերը գոհարանալար ու հաղթական տոնախմբություններ են։

«Գործք առաքելոցում» Սուրբ Մտեփանոսի մասին գրված է, որ նա «հավատով ու Սուրբ Հոգով», «շնորհներով ու գործությամբ լց-

ված մի մարդ էր եւ ժողովրդից մեծ զարմանալի գործեր ու մեծամեծ նշաններ էր անում»։ Մեր Տեր Հինգիստուս Բրիտանիայի թագավոր Մարկոմբը իջման հրաշքից հետո, մոտ 3000 մարդ դարձին էլ գալիս ու մերթույլն է՝ Հավառացյալներից այդ բազմությունում էլ դառնում է Բրիտանոսի առաջին եկեղեցին, որի միկրյալներից թիվը զգալով ավելանում է կարճ ժամանակահատվածում հասնելու մոտ 5000-ի։ Այդ իրողությունը որոշակի ղեկավարություն է առաջ բերում ամենօրյա ողորմության քաշվածան հարցում, եւ առաքյալները, որոնք հիմնականում զբաղվում էին քարոզչությամբ, առաջադրվում են հավառացյալներից ընտրել բարի անհավ վայելող 7 հոգու։ Որպես այդպիսին՝ առաջինը նկատվում է Մտեփանոսը։ Ընտրված 7 հոգուն առաքյալներն օրինում են աղոթքով եւ ձեռնադրում արքայազն, այսինքն՝ սպասավոր։ Լրանց պարտականությունն էր սպասավորել հասարակաց սեղանները եւ օգնել կարիքավորներին։ Զանր ու Մտեփանոսն ընտրվածներից առաջինն էր, ամվանվում է Նասաասրակվազ։

Ի դեպ, **սարկավագ** բառն այսօր էլ նույն իմաստն ունի. կրոնական այդ աստիճանն ստագած

հոգեւորականները սպասավորում են հոգեւոր Սուրբ Սեդանը օգնում պատարագիչ քահանային, խնկարկություն անում եւ այլն: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին հյուսիսային եկեղան մատուց կառուցված խորանը կրում է Սուրբ Ստեփանոսի անունը: Այդ խորանի առջեւ են նրա տոնիկն տվորաբար կատարվում են սարկավագական ձեռնադրություններ:

Աստվածային շնորհներով ու իմաստությունով օժտված Ստեփանոս Նախասարկավազը սպասվեղորման պարտականությունների զուգահեռ, նաեւ հարձակոցների քարոզում էր Աստծու խոսքը եւ նույնիսկ հրաշքներ գործում: Ստեփանոսի այս գործունեությունը հրեաների ժողովարանների ներկայացուցիչների նախաձեռն է շարունակ, եւ մի օր նրանք միտումնավոր վեհի են բռնվում Նախասարկավազին հետ, որն ավարտվում է իրենց պարտությունից, քանի որ Ստեփանոսը բոլոր հարցերին պատասխանում է Սուրբ Հոգու ներշնչմամբ: Դրանից ավելի է մեծանում իրեն քահանաների գայլությունը, եւ նրանք, չկարողանալով դիմադրել Ստեփանոսի իմաստությունը, սուտ վկաներ են վարձում ու Ստեփանոսի կյանգեցնում իրենական գերակայուն

առյուծի առջև: Նրան մեղադրում էին Աստծուն եւ Մովսէսի հայիտելու մեջ, մինչդեռ իրականում Ստեփանոսը հինովխայա մարգարեների ու օրենքների ճշմարիտ հետեւորդն էր եւ Աստծո խոսքի ճշմարիտ վկայողը:

Նոր Կոտակարանում դատա-
րանի առջև կանգնած Ստեփան
նոսի մասին գրված է. «Եւ բոլոր
մըամբ, որ նստած էին առյալ-
նում, նրան մայելով տեսան, որ
նրա ներքաբ հրէշտակի եղևս-
նման էր»։ Ստեփանոսը, շնկն-
վելով կեծ նշողադրանքներից
առանց վարանումն հերքում է իր
դէմ ուղղված սուտ վկայություն-
ները։ Դատարանում նա մի ոգե-
շունջ ճառ է արտասանում, որ-
քանազանովայն՝ գրված է.
« Գործը առաքելոցում»։ Իր ճառի
վերջում Ստեփանոսն արհաբար
ասում է. «Կամայորներք, ... դուք
միշտ հակառակվում եք Սուրբոց
Հոգուն։ Դուք նույնն եք, ինչ որ
ձեռ եայրներ էին անցյալում։ Ձեր
հայրերը մարգարէներից որի-
չ հալածեցին։ Եւ սպանեցինն
նրանք, որոնք մախթոր պա-
տեհին Արդարի գալստյան մա-
սին, որի մատնիչներն ու սպա-
նողները եղաք դուք այժմ, դուք,
որ հրէշտակների հրամանների
միջոցով օրենքն ստացաք, բայց
այն չպահեցիք»։ Այս լսելով
հիմախներն ավելի եւս բողոքումս,

սրբին բռնուրթամբ քաղաքից դուրս են տանում ու քարկոծելով սպանում: Հոգին ապականելուց առաջ Ստեփանոս Նախատար-կավազը Տիրոջ՝ Հիսուս Արիստա-սի օրինակով Աստծուց բողո-բյուն է խնդրում իրեն քարկոծե-լների համար՝ ասելով. «Տէր, աս մեզք մի՛ համարիր դրանք»:
Մուրը Ստեփանոսի նահատա-կության վայրը եղի է Երուսաղե-մի արեւելյան դարպազը, որը հե-տագայում կոչվել է «Մտեփանո-սի դուռ»: Ավանդության համա-ձայն՝ հիքնդերորդ դարում սրբի տալիս են հինգ ու ճշխարհերը Երուսաղեմից գտնվել են տեղա-փոխվել են Կոստանդնուպոլիս, ուր դրանք միջոցով բազմաթիվ հրաշքներ են գործել: Իսկ հե-տագայում սուրբ մատուցները տեղափոխվել են Վենետիկի և ամփոփվել Մուրը Գետրոզ կղզու մակու եկեղեցում:

Սուրբ Ստեփանոս Դախասարկավազի հայրական նահատակությունը անչափելի նշանակություն է ունեցել քրիստոնեության տարածման քրազան գործում: Երա քաջասիրտությունից շատ-շատերն են ոգեշնչվել ու հավատի եկել, ինչպես էլ Ստեփանոսն ինքն էր քաջասիրտության դաս վերցրել Տիրոջի՝ Հիսուս Քրիստոսից:

Ժամանակ ԼՈՒՍԻԿՅԱՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ

Հայոց Միջազեեսու ու հարակից շրջաններու 16-րդ դարի երկրորդ կեսից ախոյոսէ կրթական գործունեություն էին ծավալվել Ամրիդի ու քա ջուրը կազմող Կարկառի դորոցները: Այս վերջինի հիմնադրի ու ղեկավարը ժամանակի Ծանանվոր ուսուցադես ու եկեղեցական գործիչ Պեսոս վարդադես Կարկառեցի ու, որի մասին հիշատակու է ունաբէ Դավիթեցի, Գրիգոր Դարանաղեցի, Կարկառեցու աակերես Կարադես Թիվավանցի (Քոթ), մի Բար ալ աղբյուրներ: Պեսոս Կարկառեցի ու ծնվել է 1552 թվականին Կարկառու ուր գեւուլու է Մալաթիայի ու Եդեսիայի (Ուռաա) միջեւ, 11-12-րդ դարերու այն հայանի բերդադադաբ ու, իսկ 16-17-րդ դարերի աղբյուրներու ու հաակադես աադանագրու ու հիււուլու է իբրեւ «փորի քաղաք»: Կարկառի մոս՝ Եփրատի ափին ու գեւուլու Ս. Տիմոթեոսի վանը, ուրեղ Պեսոս Կարկառեցի ու սաանու է սկզբնական երկրություն:

Այդ ժամանակներում Ամիդի դպրոցը, Եռնորհիկ «մեծեհեշակ», «աւագ վարդապետ» Զովհաննէս Շիրակի, բռնել էր վերելի ուղին, եւ արաբէ վարչերից այնտեղ էին զալիս բազմաթիվ աւակներէն: Դրանք թվում էր Պեթրոս Կարկառեցին, որ Գր. Դարձնադեցու վկայութեամբ՝ մեծ ուսուցչաբեօն աւակներում էր Դուկաս Կեղեցու եւ Դաւար Երզնկացու հետ միասին, իսկ այլ արդյունքի վկայութեամբ՝ Պեթրոս Ամիդու աւակներում էր Դուկաս Կեղեցուն վերջինիս նշանավոր սան Սրադիոն Ունախեցու հետ:

Ածակներեւելով անվանի ուսուցչադեսներով եւ սանալով վարդապետի աստիճան Պետրոս Կարկառեցին վերադառնում է իր ծննդավայրը եւ հաստատվում

Ս. Տիմոթեոսի վանքում: Նա այստեղ աղբյուր է գործել է շուրջ հազասուն տարի: Ուսումնասիրողների այդ երկար ու ձիգ տարիների մեջ ընդգրկվում են մեծ աշակերտություն, աղայ մահա նաշանդորդության և ուսուցչության ժամանակաշրջանը: Ս. Տիմոթեոսի վանքի մասին, բացի տաղանազուրու եղած հիշատակությունից, ուրիշ ոչինչ հայտնի չէ, սակայն Բ. Կյուլենտերյանի իրավացի դիտարկությամբ՝ «Պետրոսի հառասնամյա բնակությունը հոմ իբրեւ աշակերտ և ուսուցիչ է աշակերտական խումբի մը դաստաստությունը ցույց կուտան, թէ Սիջազեֆսկի կոն Եփրատական երկիրներու մեջ ուսումնական վառարան մը եղած է Ս. Տիմոթեոս և շնորհով հոգեւորականներ ընծայած է Հայկոց Եկեղեցիկ տղամաավորության համար»:

Սակայն Ս. Տիմոքեսի կրթ-
ջախի հռչակը բացառապես
դայնմեականորակ էր Պետրոս
Կալարանցու գործունեությանը,
հանգի մեծ շնորհիվ միայն
հասկսկիմուն այստեղ գործող
նախնայն դպրոցը դառնում է ճա-
նաչված ուսումնական կենտրոն
եւ արդեն մոր միջավայրում ճա-
նաչական Ամիրի մայր դպրոցի
կրթական ավանդույթները:

Պետրոս Կարապետեան ժամանակի մեծախնայալ եւ գիտուն անունները էր: Ժամանակակիցները որան մեծաբեւ են անգամներով «արագ վարդապետ», «մեծ աստուծոյբան», «հաշարբունապետ», իսկ իր աշակերտները Յովհաննէս վարդապետն ուսուցիչ մասին գրուն էր: «Յիսուսիցի գվարդապետն իմ, զիտեմ եւ զիտմարիտ, գալաք եւ վարիտ, գաքմիտմ»:»,

Անվանի ուսուցչի մասին հի-
շատակվում է նաեւ Սիփսոս Ե
ղաթին 1587 թ. աղբիւի 19-ին

Սիդոնի եղիսկոդոս Լեոնարդի Աբելի ներկայացրած Տեղեկագրում, որտեղ Պետրոս Կարկառեցին համարվում է հայ «ամենայն գիտուն» վարդապետներից մեկը:

Նրա համբավը ղայսմանավորված էր ոչ միայն հարուստ գիեղհներով և Կարակոյի դղորոցի արդյունավէտ գործունէութեամբ, այլեւ ուսուցանելու տաղանդով ու մանկավարժական վարդապետութեամբ: Ուստի ղայտահական չէ, որ ժամանակի աղբորներն Պէտրոս վարդապետին անմեղի առաջ հիշուէին եւ որդեւ ուսուցչի եւ հմուտ ուսուցանողի: Գր. Դարանաղեցիին գրում էր, որ մա չփր էր ի տաւկեաւաց վարժումն եւ դաս տեսէր: Կարակոյի մեմբընէն է ուսուցանէն հարցուղատասխանի, աշխույթ երկխոսութեան մեթոդը հմարավորութիւն տալով տաւկեաւեցիներին ազատորեն մտածելու եւ գտնելու տարակուսելի հարցերի ղայտասխանը: Եւ դիմում էր մաւեւ մէկնաբանելու, վերլուծելու, մշուրը համառոտելու եւ դուրամարտ դարձնելու մեթոդական հմարներին: Նրա ղայտախոսութիւններն քանակացել են լսել տաւերը, այդ ղովում մաւեւ Ամրիդե տաւանավոր դղորոցում, ուտի «Երեմիս յամբաղից բռնութեամբ տաւեին ի աղաքն», բայց մա դայատաւանելուց հետո ամմիջադաւեւերաղաճումն էր իր դղորոցը, որի մաւեւ կաղոված էր եւ «ոչ յաւնէր» ամբեմիս:

Կարկառի դրոյրի ուսման ցրագիրը բավականին հարուստ էր, իսկ ուսումնառությունը սեռում էր մի քանի տարի: Ուղագրը բացակացին «յօթն սահր» ուսանում է «ի դրուես լսարանի որա», իսկ Կիրակոս Տրադիւնցին, «բազում ժամանակս եղեալ ի լսարանս Կարկառեցի Ներսիսին», դառնում է «կասա-

րեալ փիլիսոփայ»:

Պորոցում ուսուցանվող աշարակների օգտագործվող գրականության մասին տեղեկություններ է հաղորդում Պետրոս Կարկառեցու ազակետ Կարաոն Ռիպկամանին (Քոթ) ուսուցչին եւ ժամանակի մեկ այլ հայտին մատկարկակ մարտիոն Ռոշայեցուն ծննա մերողուն: Առանձնադես մեծ տեղ է տրվել Ս. Գրի մեկնությունը: Ասվաժաբանական խնդիրների ուսուցման համար օգտագործվել են Կյուրեղ Աղեհեանդրացու, Գրիգոր Ասվաժաբանի գործերը, Բարսեղ Կեսարացու «Վեցօրեան», փիլիսոփայության, քերականության համար՝ Մխիստեփի, Պորփյուրի եւ հունական այլ հեղինակների գործեր, այդ թվում է «Պերիարեմիաք», քերողության համար՝ զբան կյոյ Յոմերոնին», քիստեալական կրթության եւ դաստիարակության համար՝ «Հարանց վարկ», ընդհանուր եկեղեցական դասմություն համար՝ մեկերիոն Կեսարացու «Պասմութիւն եկեղեցուն», ազգային մասնագործության համար՝ Մովսես Խորենացու «Հայոց դասմութիւնը», ասլական եւ թվարանական գիտությունների համար՝ Սարգսիպազ վարդապետի գործերը: Պորոցում մեծ տեղ է տրվել երաժշտության ուսուցմանը:

Կարկառեցու մոտ ուսանելու
ինքն գալիս բազմաթիվ աճա-
րեցման: Տասից ավելի աճա-
րեցման հասել են վարդապե-
տական ասիժնամի: Պետրոս
Կարկառեցու նշանավոր սանե-
րից էին Թվկուրանցի հետագա-
նուն Երզնկայի առաջնորդը,
Ազադ վարդապետ Երզնկա-
նի, Կարապետ Թիւրականցի,
Թուման վարդապետ Կարկառե-
ցի, Մարգարիտ վարդապետ Թո-
րանցի, Ջաֆարիտ վարդա-
պետ Կանցիցի, «Դարուկապե-
տ»

Մարտիրոս Շմուկեցին, Սյունյաց Սեծ անաղաթի հիմնադիրներից՝ Կիւրակոս Տրապիզոնցին, երուսաղեմի հոգեւոր առաջնորդ Գրիգոր Գանձակեցին, «եւրաժոհ» Խաչատուր Կարկառեցին եւ ուրիշներ: «Անոթ անմեմն ալ» գրում է Արտաշայանը՝ ուսուցիչ, գրիչ, վարիչ եւ առաջնորդ եղած են:

1601 թ. Կիլիկիոյ կաթողիկոս Ազարիս Ա Ջուղայեցու վախճանվելուց հետո հալեցողիները, հակառակ Պետրոս վարդապետի ցանկութեան, նրան դարձնում են կաթողիկոս՝ «ասելով, թէ յսանդ է եղզ եւ արժան լինել կաթողիկոս... զի դու աւագ մեծ հարցադառես եւ իմ ամենայն խայր եւ բազում աշակերտելոց հայր»։ Կիլիկիացիներն էլ կաթողիկոս են իշխանել Յովիաննէ Ա Սյմբաղիցուն։ Պայմարին միջամտում է Կ. Պոլսի լղատհար Գր. Կեսարացին, հաւեցնում էր պայմանով, որ երկու կաթողիկոսներն էլ լղատանավարեն մինչեւ իրենց մահը, իսկ չի մեծանիլ միոյն միւսն լիցի միջիւսնիս կաթողիկոս»։ Ըստ Բ. Կյուլեսերյանի՝ 1606 թ. կամ մի փոքր ավելի ուշ Պետրոս Արլիկացեանց գրում է Ջուղայի բռնազաղթին նկիրված «Ողբը», որը մեզ հասած նրա միակ աւտենագրութիւնն է։

Պետոս Կարկառեցին վախճանվել է 1608 թ. եւ թաղվել Ջալեղի Քառասուն մանկանց եկեղեցու քալուն։ Նրա մահից հետո Կարկառի դղորոցը, որը մայրուղի Տասնմայակներուն հարձել էր Ջալոց Սիջազնեֆի լճակութայն կենտրոններից ելել, կորցնում է երեքմի փայլը եւ հավանաբար դադարում էր լորտելու։

Վարուժան ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ
Մանկավարժական
գիտությունների թեկնածու

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Վերջին շրջանում լույս տեսած կրոնական, ճանաչողական գրականությունից խոշոր հաջողություն պիտի համարել «ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ» վերնագրով հայտարարված հրատարակչությանը, որը պայագրվել է պետական հովանավորությամբ «Արեգ» հրատարակչության միջոցով: Խմբագրականում ընդգրկված են Մանվել Գալստյանը, Տիգրան Խաչատրյանը (պատասխանատու խմբագիր), Մարիամ Կիրակոսյանը, Մարգար Մայիլյանը, Արարիկ Մանուկյանը, Մարի Մանուկյանը, Նորեն Դավթյանը, Շուշան Վարդանյանը: Բառահյուսվածների մեծ մասի հեղինակը Տիգրան Խաչատրյանն է:

Հրատարակչության բացառականում կարողում ենք «Այս հանրագիտարանը, որը նախատեսված է գլխավորապես դպրոցական երեխաների համար, ներկայացնում է Հայ Առաքելական Եկեղեցու հոգևոր արժեքները և քրիստոնեական վարդապետության հիմնական հասկացությունները: Այս գրքում դուք կհանդիպեք դավանական և աստված-

պաշարական սկզբունքների, սուրբգրային իրադարձությունների և անշեքի, սրբերի համառոտ վարքերի և աստվածների, ինչպես նաև եկեղեցական րոնների և արարողությունների, ժառանգության և հանդերձարի նկարագրության նրանց խորհուրդների հսկիքն բացատրությամբ: Հուսով ենք, որ այս ամենը հեղափոխի և օգտակար կլինի նաև մեծահասակների համար:

Հանրագիտարանը պարունակում է շուրջ 360 հոդված, որ շարադրված է հնարավորին չափ գրավիչ ու պարզ ոճով գեղարվեստական գիտականությունից: Գիրքը, լինելով պարզ-հրաշագործ, մասամբ ներկայացնում է նաև հայ քրիստոնեական մշակույթի իր լավագույն անունները, որոնց միջոցով ընդգրկված առավել մաքուր և հոգեհարազատ կրթական մեթոդները սրբազան ժառանգությունը:

Մյուս մեծ ընթերցողին ենք ներկայացնում Մանկական քրիստոնեական հանրագիտարանի հեղափոխական ու համառոտ բառահյուսվածների մի փունջ:

Որոշ համարում իմաստուն և շատ հարցերում հնազանդված նրանց, այս Բարայելում այդ ուսմունքը համարվում էր ունայն ու վնասակար, որը հետագայում է ճշմարիտ Աստծո հավատքի և հանգեցնում բազմաթիվ մոլորություններին:

Երբ երեսնու չորսերորդ դարի եկան, նրանց համար բացահայտվեցին չարի խաբեությունները, այդ թվում էր՝ աստղագուշակության ունակությունը:

Սակայն վերջին ժամանակներում այն, երբ աստվածային սնու-տիապաշարությունը, նոր վերելք է ապրում: Պատճառն ընդհանուր բարոյագրվում է, ուղղափառ հավատի և քրիստոնեական գիտելիքների նկատմամբ:

ԱՎԵՏԱՅ ԵՐԿԻՐ

Աստված, դեռևս Աբրահամից զույգ տարվա այն երկիրը, ուր պիտի բնակվեին իրենց ստեղծվածները, ասաց, որ նրանք այդտեղ կկենտրոնանան 400 տարի տևող երկրում հալածանքներ կդրվեն: Երբ Տեղ Մովսես մարգարեի միջոցով իր ժողովրդին ազատեց Եգիպտոսի գերությունից, նրան տվեց գրավոր օրենք՝ խոստանալով, որ երբ հավաքվածներն ապահեն այն, նրանց կշնորհի մի հրաշալի երկիր, ուր «կաթ և մեղր է բխում», որտեղ ժողովուրդը կպայքարի հավերժ: Այդ երկիրը Բանանի երկիրն էր՝ այժմյան Պաղեստինը, ուր իրենանցից մտան 40 տարի անապատում ընդհերեց հետո: Այն կոչվեց Ավետայց երկիր, որովհետև նրա մասին անապատում իրենանց գիտելիք միայն Աստծո բարի խոստումով՝ ավերակից:

Սակայն Ավետայց երկրի խոստումն խորհուրդն առավել խորն էր. այն խորհրդանշում էր քրիստոնեությունը, քանզի Եգիպտոսը՝ որպես հեթանոսական երկիր, խորհրդանշում էր մարդկությունը հեթանոսական անցյալը, անապատը՝ գրավոր օրենքը, իսկ խոստման երկիրը՝ նոր ուխտը, որ տրվեց Քրիստոսի միջոցով: Ես աս, որ բխում է «կաթ և մեղր», որոնք նշանակում են Աստծո քաղցրությունը և մեղքերի բողոքությունը, նաև պատվիրանների կատարումը Մուրբ Հոգու շնորհով:

ԵԳԵՍ

Եղևն նշանակում է **հեշտություն, երանություն**: Այսպես էր կոչվում այն արեւելյան երկիրը, ուր Աստված տնկեց դրախտը՝ նախաձայնական բնականության համար՝ նախատեսված սրբանշանի պարտեզը:

Այս երկիրը դուրս էր գալիս մի գետ՝ պարտեզը ջրելու համար, որը բաժանվում էր 4 մասի՝ Փիստ, Գեհոն, Տիգրիս և Եփրատ:

ԿԱՆՈՆ

Այս գետը, որով ոռոգվում էին դրախտի ծառերը, ըստ եկեղեցու վարդապետների, խորհուրդանշում էր այն 4 առաքինությունը, որով էր սկզբանե օծված իր նախնադրը, երբ որով մեր հոգին վերադառնում է եղեմական երանությանը:

Մովսեսը եղևն են կոչում նաև գեղեցիկ և պտղաբեր վայրերը:

ԷՄՍԱՆՈՒՆԵԼ

Առաջին անգամ, Եսայի մարգարեի կողմից, այս անունով կոչվեց գալիք Մեսիան՝ Հիսուս Քրիստոս: «Ահա կույսը կհղիանա ես մի որդի կծնի, և Նրան պիտի կոչեն Եմանունով», որ նշանակում է «Աստված մեզ հետ»:

Երբ Ս. Մարիամ Աստվածածին նշանավոր՝ Հովվաբեր, տղամուկային երեխաների մեջ էր Ս. Մարիամի եղբորդային առիթով, Աստծո իրեշտակն այցելեց նրան և ինչեղեց Եսայի այս մարգարեությունը՝ բացահայտելով դարերով պահված աստվածային խորհուրդը, որով Աստված միացավ մեզ հետ, որով և Քրիստոսի Եկեղեցին շարունակ ցնծում է՝ բացակայանելով: «Աստված մեզ հետ»:

ԸՆԹԵՐՑՎԱԾԲ

Մուրբ Գիրքը, ըստ աստվածաբանական կանոնի, ամեն օր ընթերցվում է եկեղեցիների առաջին: Այդ ընթերցմանը համար կազմված են տարբեր Ավետարաններ, որոնցում գեղեցիկ են Մուրբ Գրքից ընդարձակ հատվածներ՝ ըստ Տոնացույցի կարգի: Այդ հատվածները կոչվում են ընթերցվածքներ: Ժամերգության կամ պատարագի ընթացքում որոշակի պահերի դրանք կարդում է ղարկ, սարկավագը կամ քահանան:

Ընթերցվածքներին հաջորդում են համապատասխան սաղմոսներ և շարականներ:

ԿԱԹՈՂԻԿԵ

Կաթոլիկն հունարեն նշանակում է **ընդհանրական**: Այս բառը գործածվում է իբրեւ Տիեզերական եկեղեցու մակարի:

Այսպես է կոչվում երբեք գլխավոր, կենտրոնական տաճարը, որտեղ գտնվում է կաթոլիկության սակայն աթոռը: Մեր եկեղեցում այդ անունը տրված է Ս. Էջմիածին Մայր տաճարին:

Կաթոլիկն են կոչվում նաև արածայր, վերադառնալով գմբեթները (որոնք հատուկ են հայկական եկեղեցիներին), ինչպես նաև տաճարի դասում գտնվող կաթոլիկոսական աթոռի գմբեթաձև հովանին:

ԱԳԱՊԵ

Ագապե հունարեն նշանակում է «սեր», ինչպես նաև «սիրո հասկերություն», «ընթերց»:

Առաջին քրիստոնյաները հաճախ հավաքվում էին ընթերցի, որի ընթացքում, ի նշան փոխադարձ եղբայրական սիրո, խաղաղության համարյա էին տալիս միմյանց և հաղորդվում օրհնված հացով ու գինով: Այս ընթերցները վաղ են պահում խորհրդավոր ընթերցի հիշատակը:

Հետագայում, երբ քրիստոնեությունն ընդունվեց պաշտոնապես, Եկեղեցին ագապեն առանձնացրեց սուրբ հաղորդության խորհրդից, որն արդեն իրադրվում էր ոչ թե սեղանի շուրջ նստած, այլ եկեղեցում՝ պատարագի արարողության ժամանակ: Պատարագից հետո հավատացյալները դարձյալ սեղան էին նստում սիրո ընթերցի, սակայն արդեն ոչ թե սուրբ հաղորդության խորհրդով, այլ ջերմ մեծությունում միմյանց հետ հաղորդակցվելու համար:

ԱՂԱՄԱԿԱՆ ՄԵՂԲ

Այսպես է կոչվում Աղամի ու Եվայի գործած առաջին մեղքը՝ արգելված պտղի ճաշակումը, որի կործանարար հետևանքներն էր ժառանգել է ողջ մարդկությունը: Մարդը ծնվում է այս մեղքի հետ՝ գուրկ Աստծո շնորհից և Նրա հետ կենդանի հաղորդակցություն ունենալու հնարավորությունից, ենթակա սատանային ներգործությանը և բոլոր պատուհասներին: Այս մեղքից մարդը ձերբազատվում է միայն մկրտությամբ՝ վերստին ծնվելով Մուրբ Հոգով և լցվելով կենդանարար շնորհներով:

ԱՆԵՆՈՒՄ

Երբայերեն նշանակում է «գովեցից Տիրույթ» կամ «օրհնեցի Աստծուն»: Նաև նշանակում է երգ, նվագ, փառաբանություն և օրհնություն: Հրեաների աստվածաբանության մեջ այս բառն ուրախություն էր գովություն արտահայտող բացականչություն էր: Այս իմաստով էլ աբելիան գործածվում է նաև քրիստոնեական եկեղեցում՝ մանավանդ սուրբգրային ընթերցվածքների սկզբում և վերջում:

ԱՀԵՂ ԳԱՏԱՍԱՆ

Վերջին դատաստանը, որ կաճանայում է Քրիստոսի երկրորդ գալույթից անմիջապես հետո՝ աշխարհի վախճանին, բացառապես էր մարդկանց բոլոր՝ մեծ ու փոքր, բարի և չար գործերը: Այդ դատաստանով Տեղ արդարներին բաժանելու է մեղավորներից՝ յուրաքանչյուրին հատուցելով ըստ իր գործերի:

Շնորհիտ հավատացյալները վարձատրվելու են իրենց առաքինությունների համեմատ, իսկ անհրավճները պատժվելու են՝ ըստ իրենց անհավատության ու չար գործերի:

Ահել դատաստանից հետո արդարներին՝ բոլոր սրբերի և հրեշտակների հետ սպասվում է հավիտենական երանություն: Նրանք պիտի տեսնեն Աստծո փառքը և լցվեն նրանով՝ դառնալով Աստծո որդիներ և Քրիստոսի ժառանգակիցներ:

Միջնետե ամբարիշտ ու անհավատ, անբարոյական և չարագործ մարդկանց վրա կայացի անհել պատիկ վճիռը: Նրանց վիճակը կոչվում է հավիտենական մահ՝ գուրկ Աստծո տեսությունից և հոգեւոր երանությունից:

Այդպիսիների բնակության վայրը լինելու է արտաքին խավարը՝ գուրկ աստվածային լույսից ու ջերմությունից: Եւ նրանց պիտի անվերջ այրվեն գեհեմի անշեղ կրակի մեջ: Այդ տանջանքներից մեջ նրանց կենակից են լինելու դեմերը, որոնց հետ իրենց գործակից են այս կյանքում՝ կատարելով նրանց չար խորհուրդները:

ԱՄԵՆ

Այս երբայերեն բառը, որ նշանակում է «ճշմարիտ է», հնուցի վեր եղել է դրական պատասխանի և համաձայնության արտահայտություն՝ հատկապես հոգեւոր պաշտամունքի մեջ: Այն նշանակում է նաև ասված խոսքի ճշմարտացիության հավատում:

Ինքը՝ Հիսուս Քրիստոս, հաճախ էր գործածում այս բառը որեւէ հույժ կարեւոր և ուշադրության արժանի խոսք ասելուց առաջ. «Ամեն, ամեն ասեմ...», այսինքն՝ «Ճշմարիտ, ճշմարիտ են ասում...»:

Քրիստոնեական աստվածաբանության մեջ ընդունված է յուրաքանչյուր արդարի վերջում, ինչպես նաև Աստծուն փառաբանելիս բացականչել՝ ամեն. «Ճշմարիտ է, բոլ լինի»:

ԱՍՏՂԱԳՈՒԾԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպես է կոչվում այն կեղծ ուսմունքը, որն ուսումնասիրում է աստղերի և նրանց շարժման ենթադրվող ազդեցությունը մարդկանց և մարդկության ճակատագրի վրա:

Աստղագուշակությունը շատ հին ծագում ունի: Այն զարգանում էր տարածվում էր հեթանոսության մեջ: Նույնքան հին է այն ուսմունքի մեծումն ու հանդիմանությունը Բարայելի մարգարեների կողմից:

Երբ երեսնու չորսերորդ անգամ տնկեցին Գեհոն, Տիգրիս և Եփրատ:

